

BİO-EKOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRDƏN ASILI OLARAQ BUZOVLARIN NEOASKARİDOZLA YOLUXMASININ TƏDQIQI

Ruslan CƏFƏROV

Baytarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

*Yazışılan müəllif: cafarovruslan1994@gmail.com

NƏŞR TARİXİ:

Qəbul edilmə tarixi:
06.06.2026

Nəşr edilmə tarixi:
25.06.2026

AÇAR SÖZLƏR:

buzov, neoaskaridoz,
maldarlıq təsərrüfatı,
bio-ekoloji
xüsusiyyətlər,
koproloji müayinə

XÜLASƏ

Tədqiqat aparmaqda əsas məqsəd Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonunun düzənlik, dağətəyi və dağlıq zonalarında buzovların neoaskaridozla yoluxmasını tədqiq etməkdir. Qeyd etməliyə ki, ekoloji mühit amilləri neoaskaridoz törədicilərinin ətraf mühitdə yaşamasına, onların inkişafına əsas təsir göstərir. Aparılan tədqiqatlar zamanı maldarlıq təsərrüfatlarında buzovlarda neoaskaridozla yoluxma müəyyən edilmişdir. 5-30 günlük, 31-60 günlük, 61-90 günlük buzovların neoaskaridozla yoluxmasının bio-ekoloji xüsusiyyətlərdən asılılığını müəyyən etmək məqsədilə koproloji müayinə aparılmışdır. Neoaskaridozla yoluxmanı müəyyən etmək üçün fekal nümunələri laboratoriyada Fülleborn üsulu ilə müayinə olunaraq neoaskaridozla yoluxma faizi müəyyən edilmişdir. Tədqiqatlar zamanı Düzənlik zona üzrə heyvandarlıq təsərrüfatlarında neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 28,0%, 31-60 günlüklərdə 27,3%, 61-90 günlüklərdə 19,2% yoluxma aşkar olunmuşdur. Ümumilikdə düzənlik zona üzrə neoaskaridozla 24,7% yoluxma müəyyən edilmişdir. Dağətəyi zonası üzrə neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 47,8%, 31-60 günlüklərdə 40,0%, 61-90 günlüklərdə 33,3% yoluxma tədqiq olunmuşdur. Ümumilikdə dağətəyi zona üzrə neoaskaridozla 40,3% yoluxma aşkar edilmişdir. Dağlıq zonası üzrə neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 56,0%, 31-60 günlüklərdə 50,0%, 61-90 günlüklərdə 36,4% yoluxma müəyyən olunmuşdur. Ümumilikdə dağlıq zona üzrə neoaskaridozla 47,9% yoluxmanın olduğu aparılan müayinələr nəticəsində tədqiq edilmişdir. Müayinə etdiyimiz yaş qrupları üzrə ən çox yoluxma 5-30 günlüklərdə aşkar edilmişdir. Aparadığımız koproloji müayinəyə əsasən ən zəif yoluxma isə 61-90 günlüklərdə müşahidə edilmişdir.

GİRİŞ

Heyvandarlıq kənd təsərrüfatının çox gəlirli sahələrindən biri olub əhalinin yüksək keyfiyyətli ərzaq məhsulları ilə təminatında mühüm rol oynayır. Odur ki, dövlətin aqrar siyasətinin qarşısında duran ən mühüm məsələlərdən biri heyvandarlıqda məhsul istehsalının artırılması, eyni zamanda məhsul istehsalının iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsi hesab edilir. Məhz bütün bunları nəzərə alaraq dövlətin aqrar siyasəti hal - hazırda heyvandarlıq məhsulları istehsalının artırılmasına, onun iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsinə istiqamətlənmişdir. Bu gəlirli sahənin inkişafına mane olan amillərdən biri də invazion xəstəliklərdir. İnvazion xəstəliklərə qarşı aparılan əsaslı tədbirlərə baxmayaraq helmintozlar, o cümlədən neoaskaridoz heyvandarlığa iqtisadi zərər vurur. Heyvandarlığa daha çox ziyan vuran xəstəliklərin vaxtında aşkar edilməsi, qarşısının alınması qarşıya qoyulan ən vacib məsələlərdən biridir və buna görə də aktualdır (Akbaev və b., 2009; Yakybovskiy & Kirpaneva, 2006; Yelkanova, 2022).

Neoaskaridoz buzovlar arasında geniş yayılmışdır və son illər tədqiqatçılar tərəfindən hərtərəfli öyrənilir. Azərbaycanın, həmçinin xarici ölkə tədqiqatçıları neoaskaridozun öyrənilməsinə dair tədqiqat işləri aparılır. Azərbaycanın bütün coğrafi-iqlim bölgələrində buzovlar arasında neoaskaridoz yayılması heç də eyni deyildir. Qeyd etmək lazımdır ki, təbii-iqlim və coğrafi landşaft zonalarından asılı olaraq xəstəliyin yayılması müxtəlifdir (Hacıyev 1957; Yatusевич və b., 2005).

Odur ki, Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu üzrə Zaqatala və Qax rayonlarının Düzənlik, Dağətəyi və Dağlıq zonalarında buzovların neoaskaridozla yoluxmasının bio-ekoloji xüsusiyyətlərinin müqayisəli olaraq öyrənmək qarşıya məqsəd qoyulmuşdur.

MATERIAL VƏ METODLAR

Tədqiqat işləri 2023-2024-cü illərdə Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu üzrə Zaqatala və Qax rayonlarının Düzənlik, Dağətəyi və Dağlıq zonalarında fərdi maldarlıq təsərrüfatlarından gətirilmiş patoloji materiallar (fekal nümunələri) əsasında BETİ-nin Parazitologiya şöbəsində yerinə yetirilmişdir. 5-30 günlük, 31-60 günlük, 61-90 günlük buzovların neoaskaridozla yoluxmasının bio-ekoloji xüsusiyyətlərdən asılılığını müəyyən etmək məqsədilə koproloji müayinə aparılmışdır. Neoaskaridozla yoluxmanı müəyyən etmək üçün fekal nümunələri laboratoriyada Fülleborn üsulu ilə müayinə olunaraq neoaskaridozla yoluxma faizi müəyyən edilmiş, hansı iqlim qurşağında yoluxmanın yüksək olması tədqiq edilmişdir.

MÜZAKİRƏ

Neoaskaridozun yayılmasının bio-ekoloji xüsusiyyətlərini öyrənmək məqsədilə Zaqatala və Qax rayonlarının Düzənlik, Dağətəyi və Dağlıq zonaları üzrə heyvandarlıq təsərrüfatlarında saxlanılan müxtəlif yaş qrupundan olan buzovlardan götürülmüş fekal nümunələri tədqiqatlar zamanı koproloji müayinə edilmişdir. Düzənlik zona üzrə heyvandarlıq təsərrüfatlarında neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 28,0%, 31-60 günlüklərdə 27,3%, 61-90 günlüklərdə 19,2% yoluxma aşkar olunmuşdur. Ümumilikdə isə düzənlik zona üzrə müxtəlif heyvandarlıq təsərrüfatlarından götürülmüş 73 ədəd fekal nümunəsinin koproloji müayinəsi nəticəsində neoaskaridozla 24,7% yoluxma aşkar edilmişdir. Dağətəyi zonası üzrə neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 47,8%, 31-60 günlüklərdə 40,0%, 61-90 günlüklərdə 33,3% yoluxma müəyyən olunmuşdur. Ümumilikdə isə dağətəyi zona üzrə müxtəlif heyvandarlıq təsərrüfatlarından götürülmüş 72 ədəd fekal nümunəsinin koproloji müayinəsi nəticəsində neoaskaridozla 40,3% yoluxma aşkar edilmişdir (Cədvəl 1).

Cədvəl 1. Buzovların neoaskaridozla yoluxmasının bio-ekoloji xüsusiyyətlərlən asılılığı (%-lə)

Buzovların yaşı	Müayinə edilmişdir	Neoaskaridozla yoluxma	
		Yoluxmuşdur	İE (%)
Düzənlik zona			
5-30 günlük	25	7	28,0
31-60 günlük	22	6	27,3
61-90 günlük	26	5	19,2
Cəmi	73	18	24,7
Dağətəyi zona			
5-30 günlük	23	11	47,8
31-60 günlük	25	10	40,0
61-90 günlük	24	8	33,3
Cəmi	72	29	40,3
Dağlıq zona			
5-30 günlük	25	14	56,0
31-60 günlük	24	12	50,0
61-90 günlük	22	8	36,4
Cəmi	71	34	47,9

Dağlıq zonası üzrə neoaskaridozla 5-30 günlüklərdə 56,0%, 31-60 günlüklərdə 50,0%, 61-90 günlüklərdə 36,4% yoluxma müəyyən olunmuşdur. Ümumilikdə isə dağlıq zona üzrə müxtəlif heyvandarlıq təsərrüfatlarından götürülmüş 71 ədəd fekal nümunəsinin koproloji müayinəsi nəticəsində neoaskaridozla 47,9% yoluxmanın olduğu tədqiq edilmişdir (Diaqramma 1).

Beləliklə, aparılan koproloji müayinələr nəticəsində düzənlik zonasında yerləşən təsərrüfatlarda neoaskaridozla yoluxma zəif, dağətəyi zonada ona nisbətən yüksək, dağlıq zonada yerləşən təsərrüfatlarda isə daha yüksək yoluxma müəyyən edilmişdir. Bu da onunla izah olunur ki, xəstəlik törədiciləri xarici mühitə düşdükdən sonra havanın temperaturunun yüksək olması onların

məhv olmasına gətirib çıxarır və heyvanların yoluxma faizini aşağı salır. Burada belə nəticəyə gəlmək olur ki, bio-ekoloji xüsusiyyətlərdən asılı olaraq düzənlik zonalarda yerləşən təsərrüfatlarda yoluxma zəifdir.

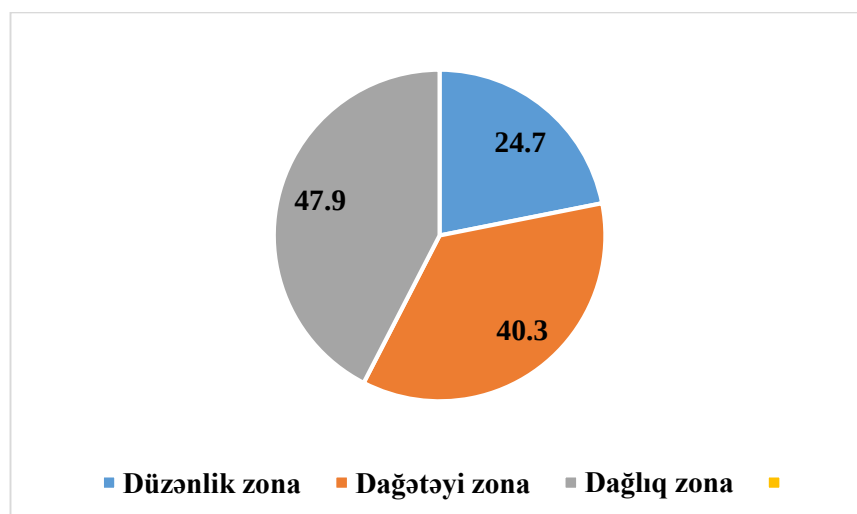

Diagram 1. Düzənlik, dağətəyi və dağlıq zonalar üzrə buzovların neoaskaridozla yoluxması

Müayinə etdiyimiz yaş qrupları üzrə ən çox yoluxma 5-30 günlüklərdə aşkar edilmişdir. Aparığımız koproloji müayinəyə əsasən ən zəif yoluxma 61-90 günlüklərdə müşahidə olunmuşdur. Aparılmış koproloji müayinələrin nəticələrini müzakirə etdikdə belə nəticəyə gəlirik ki, neoaskaridozla yoluxma heyvandarlıq təsərrüfatlarında geniş yayılıb. Heyvanlar arasında baş verən invazion xəstəliklərə demək olar ki, il boyu rast gəlmək mümkündür. Tövlələrin vaxtlı-vaxtında peyindən təmizlənməməsi, peyində helmint yumurtalarının inkişafı üçün müvafiq nəmlik və temperaturun yaranması, onların oksigenlə təmasda olması bunun əsas səbəbidir. Tövlələrin və onun ətrafında olan gəzinti sahələrinin vaxtaşırı təmizlənməməsi xəstəlik törədicilərinin yayılmasına səbəb olur ki, bu da inək və düylərin yoluxmasına gətirib çıxarır. Bunun nəticəsində yeni doğulan buzovlar ana bətnində neoaskaridoza yoluxmuş olurlar.

NƏTİCƏLƏR

Aparılan tədqiqatlar zamanı alınan nəticələr: Düzənlik zona üzrə müxtəlif heyvandarlıq təsərrüfatlarından götürülmüş fekal nümunəsinin koproloji müayinəsi nəticəsində neoaskaridozla 24,7% yoluxma aşkar edilmişdir. Dağətəyi zonası üzrə neoaskaridozla 40,3% yoluxma müəyyən olunaraq invazianın ekstensivliyi təyin edilmişdir. Dağlıq zonası üzrə neoaskaridozla 47,9% yoluxmanın olduğu tədqiq edilmişdir.

ƏDƏBİYYATLAR

- Акбаев, М.Ш., Василевич, Ф.И., Акбаев, Р.М. и др. (2009). Паразитология и инвазионные болезни животных. М.: «Колос», с.193-195. <https://jasulib.org/kg/wp-content/uploads/2023/03/11>.
- Гаджиев, К.Ш. (1957). Эпизоотология неоскаридоза телят и буйволят и меры борьбы с ним. Тр. АзНИВОО. (VI) 61 – 71. [https://www.google.com/search?client=firefox-b-e&q\(1957\)](https://www.google.com/search?client=firefox-b-e&q(1957))
- Эльканова, Ф.Н. (2022). Профилактика и лечение неоскаридоза крупного рогатого скота препаратами празивер и альбен. Известия Северо-Кавказской государственной академии, (3):12-16 https://ncsa.ru/science/science_jour.php
- Якубовский, М.В., Кирпанева, Е.А. (2006). Особенности эпизоотологии, сроки диагностики и эффективность профилактики неоскаридоза телят Эпизоотология,

Ятусевич, А.И., Суботина, И.А., Мироненко, В.М. и др. (2005). Особенности эпизоотологии неоскаридоза крупного рогатого скота в Беларуси. Ученые записки учреждения образования «Витебская государственная академия ветеринарной медицины». - Витебск, (40):78-81 <http://repo.vsavm.by/handle/123456789/7530>

SUMMARY

STUDY OF NEOASCARIASIS IN CALVES DEPENDING ON BIOECOLOGICAL CHARACTERISTICS

Jafarov Ruslan

Veterinary Scientific Research Institute, Baku, Azerbaijan

The main objective of the study is to investigate the incidence of neoascariasis in calves in the lowland, foothill and highland zones of the Sheki-Zagatala economic region. Environmental factors significantly influence the survival and development of neoascariasis pathogens in the environment. Neoascariasis infection was detected in calves kept on livestock farms during the studies. A coprological study was conducted to determine the relationship between neoascariasis infection in calves aged 5-30, 31-60, and 61-90 days and bioecological conditions. Fecal samples were analyzed using the Fulleborn method to determine the percentage of neoascariasis infection in the laboratory. The research revealed that in the lowland zone, 28.0% of livestock farms aged 5–30 days were infected with neoascariasis, 27.3% at 31–60 days, and 19.2% at 61–90 days. In total, 24.7% of livestock farms in the lowland zone were infected with neoascariasis. In the foothill zone, 47.8% of livestock farms aged 5–30 days were infected with neoascariasis, 40.0% at 31–60 days, and 33.3% at 61–90 days. In total, 40.3% of livestock farms in the foothill zone were infected with neoascariasis. In the mountain zone, neoascariasis infection rates in calves aged 5–30 days were 56.0%, 50.0% in calves aged 31–60 days, and 36.4% in calves aged 61–90 days. Overall, according to surveys conducted in the mountain zone, neoascariasis infection rates were 47.9%. The highest infection rates in the age groups surveyed were observed in calves aged 5–30 days. According to coprological examination, the lowest infection rates were observed in calves aged 61–90 days.

Keywords: calves, neoascariasis, livestock farming, bioecological characteristics, coprological examination

РЕЗЮМЕ

ИЗУЧЕНИЕ НЕОАСКАРИДОЗА ТЕЛЯТ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ БИОЭКОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ

Джафаров Руслан

Ветеринарный научно-исследовательский институт, Баку, Азербайджан

Основная цель исследования – изучение заболеваемости неоскаридозом телят в равнинной, предгорной и высокогорной зонах Шеки-Загатальского экономического района. Следует отметить, что факторы окружающей среды оказывают большое влияние на выживаемость и развитие возбудителей неоскаридоза во внешней среде. В ходе проведенных исследований у телят, содержащихся в животноводческих хозяйствах, была выявлена заражение неоскаридозом. Для определения зависимости заражения неоскаридозом телят в возрасте 5-30, 31-60 и 61-90 дней от биоэкологических особенностей проведено копрологическое исследование. Для определения неоскаридоза в лабораторных условиях методом Фюллеборна исследовали пробы фекалий и определяли процент заражения неоскаридозом. В ходе исследований установлено, что в равнинной зоне в возрасте 5–30 дней

неоаскаридозом было заражено 28,0% животноводческих хозяйств, в 31–60 дней – 27,3%, в 61–90 дней – 19,2%. В общем, животноводческих хозяйствах в равнинной зоне неоаскаридозом было заражено 24,7%. В предгорной зоне неоаскаридозом было заражено 47,8% животноводческих хозяйств в возрасте 5–30 дней, в 31–60 дней – 40,0%, в 61–90 дней – 33,3%. В общем, животноводческих хозяйствах в предгорной зоне неоаскаридозом было заражено 40,3%. В горной зоне инвазированность неоаскаридозом телят в возрасте 5–30 дней составила 56,0%, в возрасте 31–60 дней – 50,0%, в возрасте 61–90 дней – 36,4%. В общем, по результатам обследований, проведенных в горной зоне, инвазированность неоаскаридозом составила 47,9%. Наибольшая инвазированность в обследованных нами возрастных группах отмечена в возрасте 5–30 дней. По данным копрологического исследования, наименьшая инвазированность отмечена в возрасте 61–90 дней.

Ключевые слова: *телят, неоаскаридоз, животноводство, биоэкологическая характеристика, копрологическое исследование*